

PRACE NAUKOWE

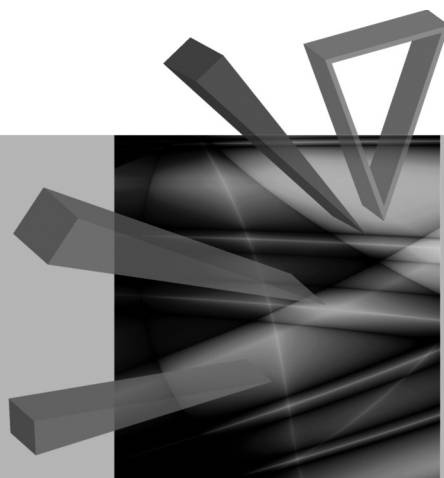
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

225

Kształtowanie zrównoważonego rozwoju w reakcji na kryzys globalny

pod redakcją
Andrzeja Graczyka

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2011

Recenzenci: Józefa Famielec, Ryszard Janikowski, Dariusz Kielczewski

Redaktor Wydawnictwa: Jadwiga Marcinek

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia publikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl> oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com, a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawnictwa

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2011

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-127-0

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
-------------	---

Część 1. Identyfikacja problemów zrównoważonego rozwoju w warunkach kryzysu globalnego

---

Bogusław Fiedor: Trwały rozwój a koncepcja społecznej gospodarki rynkowej	13
Stanisław Czaja: Wybrane informacyjne ograniczenia realizacji strategii zrównoważonego rozwoju	30
Zbigniew Dokurno: Procykliczne i antycykliczne oddziaływania kapitału naturalnego w zrównoważonym rozwoju.....	45
Bogdan Piątkowski: Gospodarowanie zasobami odnawialnymi na przykładzie rybołówstwa wolnego dostępu.....	59
Ivan Telega: Rozwój zrównoważony regionów Polski – próba oceny	77
Łukasz Popławski: Rolnictwo ekologiczne w opinii mieszkańców obszarów chronionych województwa świętokrzyskiego	93
Jacek Juzwiszyn: Wirowe modelowanie sprawiedliwości międzypokoleniowej a kryzys globalny	110

Część 2. Kształtowanie lokalnych koncepcji zrównoważonego rozwoju

---

Zbigniew Brodziński: Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w strategiach partnerstw terytorialnych	131
Joanna Czerna-Grygiel: Problemy zrównoważenia konsumpcji w globalnej gospodarce opartej na wiedzy	144
Agnieszka Sobol: Partnerstwo publiczno-prywatne jako instrument realizacji lokalnego rozwoju zrównoważonego w dobie kryzysu światowego	158
Anetta Zielińska: Zrównoważony rozwój na obszarach przyrodniczo cennych – szansa czy zagrożenie?	172

Część 3. Zastosowanie instrumentów ekonomicznych na rzecz równoważenia rozwoju

---

Zbigniew Jakubczyk: Powiązania pomiędzy podsystemem pozyskiwania środków a podsystemem instytucjonalno-prawnym w systemie finansowania przedsięwzięć ekologicznych.....	185
Anna Dubel: Ubezpieczenia od skutków klęsk żywiołowych	196

Piotr P. Małecki: Preferencje podatkowe z zakresu ochrony środowiska w polskim prawodawstwie	213
---	-----

Część 4. Kształtowanie zrównoważonego rozwoju na poziomie mikroekonomicznym

---

Elżbieta Lorek: Znaczenie struktur klastrowych jako narzędzi wzmacniających konkurencyjność i innowacyjność gospodarki	231
Bożena Ryszawska-Grzeszczak: Zrównoważona konsumpcja jako jedna z szans przełamania kryzysu globalnego	247
Irena Rumianowska: Instytucje nieformalne kształtujące relacje człowiek-środowisko przyrodnicze a wybory i postawy konsumentów polskich....	265
Ewa Jastrzębska, Paulina Legutko-Kobus: Edukacja w zakresie rozwoju zrównoważonego na kierunkach ekonomicznych	281
Mariusz Treła: Inicjatywy na rzecz zrównoważonego transportu drogowego .	308
Krzysztof Posłuszny: Odpowiedzialność środowiskowa jako czynnik przewagi konkurencyjnej w warunkach kryzysu	325
Joanna Ejdyś, Halina Kiryluk: Kryzys globalny a rozwój turystyki na przykładzie województwa podlaskiego	336
Justyna Muweis: Znaczenie ekologizacji działalności przedsiębiorstw dla ograniczania skutków kryzysu	351
Dorota Bargiel: Rola społecznej odpowiedzialności biznesu i zrównoważonego rozwoju w ograniczaniu zjawisk kryzysowych	365
Małgorzata Śliczna: Wybrane sposoby stymulowania rozwoju rynku budynków przyjaznych środowisku	374

Summaries

Bogusław Fiedor: Sustainable development and the concept of social market economy	29
Stanisław Czaja: Chosen informative limitations of the realization of the sustainable development strategy	44
Zbigniew Dokurno: Pro-cyclical and countercyclical impact of natural capital on the economic growth.....	58
Bogdan Piątkowski: Management of renewable resources in an open access fishery	76
Ivan Telega: Sustainable development of Polish regions – an attempt to assess	92
Łukasz Popławski: Organic farming in the opinion of the inhabitants of protected areas of Świętokrzyskie Voivodeship.....	109

Jacek Juzwiszyn: Rotary modelling of the justice between generation and global crisis.....	130
Zbigniew Brodziński: Sustainable development of rural areas in territorial partnership strategies.....	143
Joanna Czerna-Grygiel: Problems of sustainable consumption in the knowledge based economy.....	157
Agnieszka Sobol: Public-private partnership as an instrument of local sustainable development in the time of global crisis.....	171
Anetta Zielińska: Sustainable development in the natural valuable areas – a chance or a threat?.....	184
Zbigniew Jakubczyk: The sub-system of acquisition of means and the institutional-legal sub-system within the system of financing of ecological enterprises.....	195
Anna Dubel: Insurance against natural disasters.....	212
Piotr P. Małecki: Tax preferences for environmental conservation in Polish legislation.....	230
Elżbieta Lorek: The importance of cluster structures as tools for enhancing the competitiveness and innovation of economy.....	246
Bożena Ryszawska-Grzeszczak: Sustainable consumption as a chance to overcome a global crisis.....	264
Irena Rumianowska: Informal institutions shaping the relationships: human - natural environment and choices and attitudes of polish consumers.....	280
Ewa Jastrzębska, Paulina Legutko-Kobus: Education for sustainable development on economic studies.....	293
Mariusz Treła: Initiatives for sustainable road transport.....	324
Krzysztof Posłuszny: Environmental responsibility as a factor of competitive advantage during the financial crisis.....	335
Joanna Ejdys, Halina Kiryluk: Development of tourism in Poland and Podlasie Voivodeship during crisis.....	350
Justyna Muweis: The significance of ecologization of enterprises' activity for the limitation results of economic crisis.....	364
Dorota Bargiel: The role of Corporate Social Responsibility and sustainable development in limiting the crisis phenomena.....	373
Małgorzata Śliczna: Chosen aspects of stimulating environment friendly buildings market development.....	385

Ewa Jastrzębska, Paulina Legutko-Kobus

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

EDUKACJA W ZAKRESIE ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO¹ NA KIERUNKACH EKONOMICZNYCH

Streszczenie: W artykule omówiono zasady i tendencje w edukacji na rzecz rozwoju zrównoważonego. W tym kontekście zaprezentowano zarówno wyniki badania ankietowego dotyczącego świadomości ekologicznej studentów Szkoły Głównej Handlowej, jak i przeprowadzono analizę oraz ocenę programów nauczania i sylabusów na wybranych uczelniach ekonomicznych.

Słowa kluczowe: rozwój zrównoważony, edukacja, uczelnie ekonomiczne.

1. Wstęp

Istotnym warunkiem wdrażania paradygmatu rozwoju zrównoważonego jest rzetelna wiedza i wysoka świadomość ekologiczna szeroko rozumianego społeczeństwa. Jak wskazują badania, poziom świadomości ekologicznej społeczeństwa polskiego nadal jest niski, co utrudnia realizację wymagań i skuteczną egzekucję przepisów prawnych związanych z ochroną środowiska, ogranicza akceptację inicjatyw o charakterze ekologicznym i powoduje, że zachowania konsumenckie przyczyniają się do degradacji środowiska przyrodniczego.

---

¹ Autorki używają sformułowania zgodnego z zasadami poprawnej polszczyzny, zgodnie z którymi po wyrazie określonym stają tzw. przydawki klasyfikujące (gatunkujące), wskazujące najistotniejszą cechę przedmiotu, jego miejsce w zbiorze, systemie [*Słownik poprawnej polszczyzny...* 2009, s. 1104-1105]. Nadmienić należy, że zarówno w Konstytucji RP, ustawie o ochronie środowiska [*Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r...*], jak i w wielu publikacjach używa się określenia 'zrównoważony rozwój'. Równocześnie toczy się dyskusja nad poprawnością poszczególnych sformułowań tłumaczeń terminu *sustainable development*, ponadto dla omawianego tematu znaczenia nabiera także inne pojęcie, popularne w Polsce – *ekorozwój*. Autorki opracowania, używając w niniejszym opracowaniu pojęcia 'rozwój zrównoważony', rozumieją go tożsamo ze 'zrównoważonym rozwojem' [*Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r...*, art. 3, p. 50]. W artykule w cytatach zachowano dokładne sformułowania, stąd pojawiają się również terminy: zrównoważony rozwój, edukacja dla trwałego i zrównoważonego rozwoju, edukacja ekologiczna itp.

Biorąc pod uwagę niezadowalający poziom wiedzy na temat rozwoju zrównoważonego wśród społeczeństwa i przedsiębiorstw, coraz częściej podkreśla się znaczenie uczelni wyższych, zwłaszcza kształcących na kierunkach ekonomicznych, w rozwoju tej idei. S. Ghoshal sugeruje nawet, że zawężona edukacja ekonomiczna studentów negatywnie wpływa na ich późniejszą działalność [Smith, Lenssen 2009]. Wobec tych problemów rolą uczelni wyższych powinno być dostarczanie wiedzy ujmującej nie tylko ekonomiczne, lecz także społeczne, etyczne i przyrodnicze aspekty rozwoju.

Wychodząc z tych przesłanek, w kontekście wejścia w życie nowej ustawy o szkolnictwie wyższym i krajowych ram kwalifikacji, autorki niniejszego opracowania podjęły próbę określenia priorytetów dla prowadzenia edukacji ekologicznej na kierunkach ekonomicznych w Polsce (dokonując analizy obowiązujących do tej pory standardów kształcenia oraz programów nauczania na wybranych uczelniach), a także odpowiedzi na pytanie, jaki jest stopień znajomości idei rozwoju zrównoważonego wśród studentów SGH.

2. Świadomość ekologiczna a edukacja na rzecz rozwoju zrównoważonego

Świadomość ekologiczna stanowi integralną część świadomości; wyodrębniana jest jedynie ze względu na zagadnienia tematyczne, których dotyczy [Papuziński 2001]. Jest to całokształt uznawanych idei, wartości, postaw, poglądów, przekonań i opinii wspólnych dla grup społecznych, określający sposób myślenia danej grupy i jej członków (osób) w stosunku do problemów ekologicznych i relacji między człowiekiem a środowiskiem przyrodniczym. Świadomość ekologiczna w istotny sposób wpływa na szeroko rozumiany stosunek ludzi do środowiska przyrodniczego i sposoby korzystania z jego zasobów oraz użytków [Czaja 2009].

Według Instytutu na rzecz Ekorozwoju (InE) świadomość ekologiczna, jako jeden z segmentów świadomości społecznej, jest strukturą skomplikowaną, złożoną z wielu elementów w różny sposób warunkowanych. Traktując świadomość ekologiczną jako kategorię opisową, można przyjąć, że jest to zespół informacji i przekonań na temat środowiska naturalnego oraz postrzeganie związków między stanem i charakterem środowiska naturalnego a warunkami i jakością życia człowieka [Burger 2000].

Biorąc pod uwagę powyższe ustalenia, świadomość ekologiczna może być rozpatrywana i badana na poziomie indywidualnym oraz całych grup społecznych. Oba te aspekty są powiązane z sobą, ponieważ kształtowanie się świadomości indywidualnej jest efektem procesu socjalizacji, w którym każdy człowiek uczestniczy przez całe życie [Górka et al. 2001]. Jest to proces złożony, który przebiega różnie, w zależności od stopnia społecznej akceptacji idei i norm moralnych oraz pogłębiania wiedzy o ekologicznych skutkach różnych form gospodarowania i postępowania

wobec środowiska przyrodniczego. Świadomość ekologiczna kształtowana jest zatem przez: system wartości funkcjonujący w danej społeczności, tradycję przekazywaną w rodzinie, wiedzę uzyskiwaną w trakcie procesu edukacyjnego, informacje dostarczane przez media, doświadczenie indywidualne, miejsce zamieszkania, wykształcenie, dostęp do internetu, poziom zaangażowania społeczeństwa w lokalne inicjatywy, a także stan środowiska przyrodniczego, w którym żyjemy [Burger 2000; Poskrobko 2007]. Świadomość ekologiczna manifestuje się nie tylko przez deklaracje, ale także przez działanie – postawę wobec środowiska, która, oprócz komponentów poznawczego i emocjonalnego, powinna zawierać również element behawioralny.

Dość kompleksowe i systematyczne badania nad świadomością ekologiczną Polaków prowadzi InE (edycje w latach: 1992, 1993, 1997, 2000, 2008, 2009, 2010). Według wyników tych badań poziom wiedzy Polaków na temat rozwoju zrównoważonego pozostaje względnie stały – w 2009 r. nadal jedynie 33% respondentów potrafiło poprawnie określić termin ‘zrównoważony rozwój’ jako równoprawne traktowanie rozwoju gospodarczego, społecznego i ochrony środowiska. Inne skojarzenia to: równomierny rozwój różnych dziedzin gospodarki (19,9%), równowaga psychiczna człowieka (10,8%) czy równomierny rozwój wszystkich regionów kraju (7,7%). Wyraźnie widoczna jest korelacja między poziomem wykształcenia respondentów a znajomością analizowanego zagadnienia – wśród osób z wyższym wykształceniem odsetek prawidłowych skojarzeń (54,1%) był prawie dwuipółkrotnie wyższy niż wśród osób legitymujących się wykształceniem podstawowym (20,0%). Najlepiej zorientowani w badanym temacie okazali się przedstawiciele kadry kierowniczej, specjaliści – 61,6% [Bołtromiuk 2011].

Przez lata w badaniach prowadzonych przez InE wyróżniano wśród respondentów tzw. grupę proekologiczną (dostrzegającą znaczenie środowiska przyrodniczego jako czynnika rozwoju), która w badaniach z lat 1992-1997 stanowiła ok. 1/3 respondentów. Od 2000 r. można zaobserwować sukcesywny spadek liczby respondentów zaliczonych do tej grupy (odpowiednio w 2000 r. – 22%, 2004 r. – 16%, 2008 r. – 11%). Można to tłumaczyć: metodologiczną zmianą w badaniu, przekonaniem o znaczącej poprawie stanu środowiska przyrodniczego, ostatnim spowolnieniem gospodarczym. Badanie dotyczące postaw w 2009 r. pokazało, że konsumenci za główne kryterium wyboru towarów uznawali cenę, kosztem przede wszystkim kryteriów środowiskowych, takich jak przyjazne dla środowiska warunki produkcji, oznakowanie ekologiczne czy możliwość recyklingu.

Na kanwie analizy wyników przywołanych badań można stwierdzić, że stan świadomości ekologicznej w Polsce jest niestabilny i podatny na spowolnienie gospodarcze i gorsze wyniki finansowe. Być może wiąże się to z faktem, że świadomość ekologiczna nie jest ugruntowana i nie wynika z głębokich przekonań i wiedzy, ale jedynie z mody na bycie „zielonym”. W związku z powyższym tym ważniejsze staje się prowadzenie edukacji na rzecz rozwoju zrównoważonego.

W Polsce podstawy do prowadzenia edukacji w zakresie rozwoju zrównoważonego określono w dokumencie *Przez Edukację do Zrównoważonego Rozwoju. Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej*, opublikowanym w roku 2001. Zgodnie z jego zapisami edukacja ekologiczna (środowiskowa) ma na celu:

- kształtowanie pełnej świadomości i budzenie zainteresowania społeczeństwa wzajemnie powiązаныmi kwestiami ekonomicznymi, społecznymi, politycznymi i ekologicznymi,
- umożliwienie każdemu człowiekowi zdobywania wiedzy i umiejętności niezbędnych dla poprawy stanu środowiska,
- tworzenie nowych wzorców zachowań, kształtowanie postaw, wartości i przekonań jednostek, grup społeczeństw, uwzględniających troskę o jakość środowiska.

Zgodnie z przyjętymi założeniami *Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej* stanowi tylko wytyczne, których uszczegółowienie następuje w programach regionalnych i lokalnych mających za zadanie [*Przez Edukację...* 2001]:

- upowszechnianie idei ekorozwoju² we wszystkich sferach życia, z uwzględnieniem również pracy i wypoczynku człowieka, czyli objęcie permanentną edukacją ekologiczną wszystkich mieszkańców RP,
- wdrożenie edukacji ekologicznej jako edukacji interdyscyplinarnej na wszystkich stopniach edukacji formalnej i nieformalnej,
- tworzenie wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów edukacji ekologicznej stanowiącej rozwinięcie Narodowego Programu Edukacji Ekologicznej, a ujmujących propozycje wnoszone przez poszczególne podmioty realizujące projekty edukacyjne dla lokalnej społeczności,
- promowanie dobrych doświadczeń z zakresu metodyki edukacji ekologicznej.

W proponowanym schemacie prowadzenia edukacji ekologicznej widać wyraźnie nawiązanie do głównego hasła rozwoju zrównoważonego – „myśl globalnie, działaj lokalnie”. Najistotniejsze znaczenie dla edukacji ekologicznej i kształtowania postaw prośrodowiskowych mają bowiem społeczności lokalne i organizacje najbliższe człowiekowi, które kształtują jego osobowość i postawy (rodzina, szkoła, miejsce zamieszkania, gmina, związki wyznaniowe i kościoły).

Choć od przyjęcia *Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej* minęło 10 lat, to jej postulaty są ciągle aktualne, a potrzeba edukacji na rzecz rozwoju zrównoważonego podkreślana jest także na arenie międzynarodowej. Obrady tzw. II Szczytu Ziemi w Johannesburgu w 2002 r. stanowiły impuls dla podkreślenia roli edukacji w zrozumieniu i implementacji koncepcji rozwoju zrównoważonego. W dniu 1 marca 2005 r. w siedzibie ONZ oficjalnie ogłoszono rozpoczęcie Dekady Edukacji dla

² Należy zwrócić uwagę, że początkowo w Polsce, w dokumentach o znaczeniu strategicznym i publikacjach naukowych, ‘ekorozwój’ używany był jako tłumaczenie terminu *sustainable development* [por.: Kozłowski 1994; Kozłowski 1997]. Także w nowszych publikacjach dotyczących rozwoju i planowania przestrzennego pojawia się termin ‘ekorozwój’ jako tożsamy z rozwojem zrównoważonym [por. np. Parysek 2007, s. 93].

Zrównoważonego Rozwoju (dalej: Dekada). Przyjęte na lata 2005-2014 założenia Dekady podkreślają potrzebę respektowania godności ludzkiej, poszanowania różnorodności, ochrony środowiska naturalnego i zasobów naszej planety [*Dekada...* 2011]. W 2005 r. Europejska Komisja Gospodarcza ONZ przygotowała *Strategię Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju*³, w której podkreślono, że edukacja jest warunkiem wstępnym osiągnięcia zrównoważonego rozwoju oraz istotnym narzędziem właściwego zarządzania, podejmowania uzasadnionych decyzji oraz promowania demokracji [*Strategia Edukacji...* 2008]. Celem omawianej strategii jest zachęcenie państw członkowskich EKG ONZ do opracowania i wdrożenia zasad Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju (dalej: EZR) do formalnych systemów edukacji na wszystkich poziomach i we wszystkich dziedzinach oraz do edukacji nieformalnej i pozaformalnej (mimowolnej) [*Strategia Edukacji...* 2008]. Zgodnie z zapisami dokumentu istotną rolę w oddziaływaniu, dostarczaniu wiedzy i wpływaniu na odpowiednie nastawienie i zachowania powinny odgrywać instytucje edukacji formalnej, ale równocześnie ważne jest wpieranie także nieformalnych działań, szczególnie w kształceniu pracowników i pracodawców. Podkreśla się również znaczenie organizacji pozarządowych w edukacji nieformalnej. Niezależnie od obranego schematu prowadzenia edukacji na rzecz rozwoju zrównoważonego jest to proces, który dotyczy zarówno jednostek, jak i grup społecznych, powinien więc zakładać kształcenie (czyli przekazywanie informacji) i kształtowanie (świadomości jednostkowej i społecznej oraz postaw wobec środowiska) [Latawiec 2001].

3. Definiowanie rozwoju zrównoważonego przez studentów SGH – wyniki badań

Na skutek procesów globalizacyjnych zwiększa się rola i znaczenie sektora biznesu w procesach rozwojowych, a tym samym w skutecznej implementacji paradygmatu rozwoju zrównoważonego. Zarówno ostatni kryzys, jak i coraz liczniejsze skandale korporacyjne dobitnie wskazują na konieczność dostrzegania w praktyce gospodarczej innych niż tylko ekonomiczne aspektów rozwoju. Wychodząc z założenia, że najpierw musimy zrozumieć, co oznacza pojęcie rozwoju zrównoważonego, aby budować społeczeństwo cechujące się wysoką świadomością ekologiczną, podjęto próbę określenia znajomości tego pojęcia wśród studentów SGH.

Badanie ankietowe dotyczące świadomości i postaw ekologicznych zostało przeprowadzone wśród studentów pierwszego roku studiów stacjonarnych I poziomu SGH (z pominięciem obcokrajowców) na obowiązkowych lektoratach z pierwszego języka obcego⁴. Autorska ankietę składała się z 6 pytań dotyczących zarówno wiedzy, jak i postaw studentów w zakresie rozwoju zrównoważonego. Grupa

³ Dokument został przyjęty na spotkaniu wysokiego szczebla Przedstawicieli ds. Środowiska oraz Edukacji w Wilnie 17-18 marca 2005 r.

⁴ Studenci SGH uczęszczają na zajęcia z dwóch języków obcych, z których jeden jest wiodący.

docelowa obejmowała 817 osób, z których w trakcie przeprowadzania badania (23-30 kwietnia 2010 r.) na zajęciach obecnych było 612 osób (75% badanej populacji). Wśród ankietowanych studentów 51% stanowiły kobiety, a 49% mężczyźni. Badani uczęszczali na lektoraty z języka angielskiego (89,1% badanych), niemieckiego (5,6%), rosyjskiego (2,8%), francuskiego (1,8%) i hiszpańskiego (0,7%). 5,6% ankietowanych studiowało równocześnie na innych uczelniach, głównie na Uniwersytecie Warszawskim (76% podejmujących drugie studia).

Jedno z ważniejszych pytań ankiety dotyczyło definiowania rozwoju zrównoważonego. Uzyskane odpowiedzi zostały w czasie analizy materiału źródłowego podzielone na kilka kategorii. Wyróżniono definicje oznaczone symbolem SD, czyli takie, które uwzględniały trzy filary rozwoju zrównoważonego: ekonomiczny, społeczny i ekologiczny (i te definicje zostały uznane za całościowe i prawidłowe). W grupie odpowiedzi udzielanych na to pytanie znalazły się także inne, oznaczone odpowiednio symbolami: PP (definicje ujmujące rozwój zrównoważony jako sprawiedliwość międzygeneracyjną), PEP (ujmowanie rozwoju zrównoważonego w kategoriach sprawiedliwości międzygeneracyjnej i aspektów przyrodniczych), E (ekorozwój), SE (definicje obejmujące dwa filary rozwoju zrównoważonego: społeczny i ekologiczny lub ekonomiczny i społeczny), N (definicje nieprawidłowe), X (odpowiedzi niepoważnie traktujące ankietę i problem ochrony środowiska przyrodniczego) oraz brak odpowiedzi na to pytanie (zob. tab. 1).

Tabela 1. Definiowanie rozwoju zrównoważonego przez studentów SGH na podstawie wyników ankiety

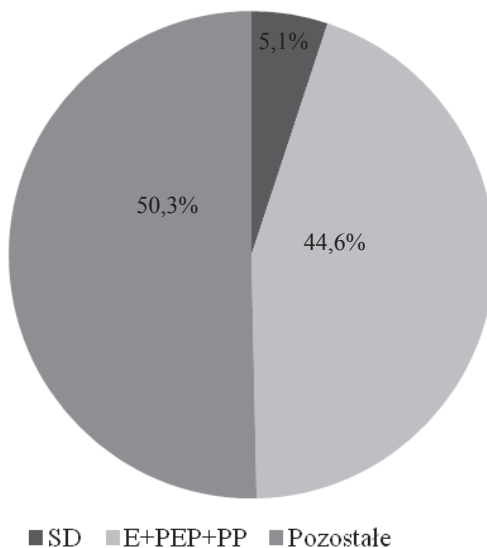
Kategorie definicji rozwoju zrównoważonego	K		M		Razem	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Nieprawidłowe (N)	112	36,1	118	39,1	230	37,5
Ekorozwój (E)	85	27,4	87	28,8	172	28,1
Definicje ujmujące rozwój zrównoważony w kategoriach sprawiedliwości międzygeneracyjnej (PEP+PP)	52	16,8	49	16,2	101	16,5
Sustainable development (SD)	19	6,1	12	4,0	31	5,1
Definicje ujmujące dwa filary rozwoju zrównoważonego (SE)	14	4,5	14	4,6	28	4,6
Niepoważne (X)	9	2,9	16	5,3	25	4,1
Brak odpowiedzi	19	6,1	6	2,0	25	4,1
Suma	310	100	302	100	612	100

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z analizy danych zawartych w tabeli 1, rozwój zrównoważony prawidłowo zdefiniowało jedynie 5,1% badanej grupy, natomiast nieprawidłowo – 37,6%, a niepoważnie – 4,1% (przede wszystkim mężczyźni – 64% wszystkich odpowiedzi

X). Wśród ankietowanych, którzy prawidłowo zdefiniowali rozwój zrównoważony (kategoria SD), 32% deklaroowało zetknięcie z tą problematyką w liceum, po 19% w liceum i na studiach oraz wyłącznie na studiach.

Dużą grupę wśród badanych stanowiły osoby definiujące rozwój zrównoważony jako ekorozwój (28,1%), co sugeruje kojarzenie tej koncepcji wyłącznie z ochroną środowiska. Większość takich osób swoją wiedzę wyniosła z wcześniejszych etapów edukacji, gdzie o rozwoju zrównoważonym mówi się przede wszystkim na zajęciach związanych z przyrodą i biologią. Aż 73% badanych, których definicje zostały zaklasyfikowane do kategorii E, wskazało liceum jako miejsce zetknięcia się z tą ideą (53% tej grupy – jako jedyne miejsce styczności z problematyką rozwoju zrównoważonego). Jednak aż 12,7% osób, których definicje zaliczono do kategorii E, jako jedyne miejsce zetknięcia z problematyką dotyczącą rozwoju zrównoważonego wskazało studia.

Rys. 1. Kategorie definiowania rozwoju zrównoważonego przez studentów SGH

Legenda: SD – definicje uwzględniające trzy filary rozwoju zrównoważonego; PP+PEP+E – definicje ujmujące rozwój zrównoważony w kategoriach sprawiedliwości międzygeneracyjnej i /lub ekorozwoju; Pozostałe – obejmujące definicje nieprawidłowe (N), odpowiedzi niepoważnie traktujące ankietę i problem ochrony środowiska przyrodniczego (X) oraz brak odpowiedzi na pytanie.

Źródło: opracowanie własne.

Trzecia grupa definicji to kategorie oznaczone PP i PEP, podkreślające sprawiedliwość międzygeneracyjną jako podstawę rozwoju zrównoważonego. W takim ujęciu definicje podało 16,5% ankietowanych (w tej grupie zdecydowanie przeważają

osoby, które zetknęły się z problematyką rozwoju zrównoważonego w liceum – 57% respondentów).

Podsumowując, należy stwierdzić, że zdecydowana większość badanych z pojęciem rozwoju zrównoważonego spotkała się we wcześniejszych fazach edukacji, co może mieć wpływ na sposób definiowania tej koncepcji. Jeśli uznać, że kategorie definicji zaliczone do E, PP i PEP stanowią dobrą podstawę do pogłębionego, holistycznego dalszego kształcenia w toku studiów, to otrzymujemy dość optymistyczny obraz. Definicje zaliczone do kategorii E, PP i PEP stanowiły bowiem 44,6% wszystkich definicji (rys. 1). Jednak jak wskazuje dokonana przez autorki analiza programów nauczania na SGH, w dużej mierze problematyka rozwoju zrównoważonego poruszana jest na zajęciach, które student sam wybiera. Pytanie, ilu z ankietowanych wybierze przedmioty odnoszące się do rozwoju zrównoważonego, pozostaje więc otwarte.

Podsumowując analizę wyników badania ankietowego świadomości i postaw ekologicznych studentów SGH, należy zwrócić także uwagę, że w badanej grupie aż 50,3% stanowią respondenci, którzy albo błędnie definiują rozwój zrównoważony, albo mają do tej idei lekceważący stosunek.

4. Rozwój zrównoważony w standardach i programach nauczania na wybranych kierunkach ekonomicznych

Biorąc pod uwagę, że większość studentów rozpoczynających studia na SGH nie do końca prawidłowo definiuje koncepcję rozwoju zrównoważonego, zasadne staje się holistyczne kształcenie w tym zakresie. Powstaje więc pytanie, czy ministerialne standardy kształcenia uwzględniają taką potrzebę. Próbując na nie odpowiedzieć, przeprowadzono analizę i ocenę standardów kształcenia w kontekście uwzględniania problematyki rozwoju zrównoważonego na kierunkach: ekonomia, stosunki międzynarodowe i zarządzanie.

Analiza standardów kształcenia dla studiów I i II stopnia na kierunku ekonomia pozwoliła stwierdzić, że zarówno w grupie treści podstawowych, jak i grupie treści kierunkowych ministerialne treści kształcenia generalnie nie uwzględniają problematyki rozwoju zrównoważonego. Jednak treści kierunkowe na obu poziomach pozwalają prowadzącym, w zależności od własnych zainteresowań badawczych, na przedstawienie poszczególnych zagadnień z punktu widzenia rozwoju zrównoważonego [*Ekonomia...* 2010]. Analiza standardów kształcenia dla studiów I i II stopnia na kierunku stosunki międzynarodowe pozwoliła stwierdzić, że zarówno grupa treści podstawowych, jak i kierunkowych w większym stopniu niż w przypadku ekonomii odnosi się do problematyki rozwoju zrównoważonego, przede wszystkim na I stopniu studiów. Na II stopniu w grupie treści kierunkowych pojawia się międzynarodowa ochrona środowiska, w ramach której następuje literalne odniesienie do polityki rozwoju zrównoważonego [*Stosunki międzynarodowe...* 2010].

W największym stopniu problematyka dotycząca rozwoju zrównoważonego została uwzględniona w standardach kształcenia na kierunku zarządzanie, przede wszystkim na studiach I stopnia [*Zarządzanie...* 2010].

Standardy kształcenia wyznaczają obowiązkowe minimum programu nauczania, ale uczelnie mogą wprowadzać dodatkowe treści, także uwzględniające problematykę rozwoju zrównoważonego. Ze względu na szeroki dostęp do programu nauczania SGH (miejsce pracy autorek) w przypadku tej uczelni dokonano pogłębionej analizy i oceny sylabusów przedmiotów na kierunkach studiów stacjonarnych: ekonomia, stosunki międzynarodowe, międzynarodowe stosunki gospodarcze i zarządzanie, odnosząc się równocześnie do wymogów odpowiednich standardów kształcenia MNiSW⁵. Analiza sylabusów polegała na ocenie programu i semestralnego planu zajęć z punktu widzenia ujmowania problematyki związanej z rozwojem zrównoważonym. Sylabusy nie są jednolite, co utrudniało analizę, różny jest ich stopień szczegółowości nawet w przypadku planu zajęć. Dokonując analizy zarówno standardów, jak i programu nauczania SGH, identyfikowano nie tylko przedmioty i treści bezpośrednio odwołujące się do rozwoju zrównoważonego, ale także szeroko dotykające tej problematyki, rozwój zrównoważony bowiem jest koncepcją interdyscyplinarną. Uwzględniano wątki kluczowe dla teorii i praktyki rozwoju zrównoważonego, stwarzające prowadzącym możliwość (w zależności od ich zainteresowań badawczych i postaw) odwoływania się do tej tematyki.

Szkoła Główna Handlowa, zajmująca 1. miejsce w rankingu uczelni ekonomicznych (i 8. w rankingu szkół wyższych), oferuje w ramach studiów I stopnia m.in. kierunki: ekonomia, międzynarodowe stosunki gospodarcze, stosunki międzynarodowe, zarządzanie. Na SGH wybór kierunku studiów następuje po pierwszym roku studiów licencjackich i zaliczeniu przedmiotów podstawowych, do których należą: ekonomia międzynarodowa, filozofia lub socjologia, finanse, geografia ekonomiczna lub historia gospodarcza, integracja europejska lub nauka o państwie, makroekonomia I, makroekonomia II, matematyka, mikroekonomia I, mikroekonomia II, podstawy prawa, polityka gospodarcza i społeczna, rachunkowość, statystyka, wstęp do informatyki gospodarczej, zarządzanie lub zarządzanie i marketing.

Analiza programu nauczania czterech wybranych kierunków na SGH (ekonomia, stosunki gospodarcze, międzynarodowe stosunki gospodarcze, zarządzanie) wykazała, że treści związane z rozwojem zrównoważonym są poruszane przede wszystkim na I poziomie studiów, głównie wśród przedmiotów podstawowych (ekonomia międzynarodowa, socjologia, geografia ekonomiczna, mikroekonomia II, polityka gospodarcza i społeczna, zarządzanie). Szczegółowy przegląd przedmiotów innych niż podstawowe (tj. przedmiotów kierunkowych oraz związanych z kierunkiem

---

⁵ Analiza powstała na podstawie programu nauczania i planu studiów I i II stopnia w SGH i dotyczyła studentów rozpoczynających studia w roku akademickim 2009/2010 i 2010/2011; zob. <https://dziekanat.sgh.waw.pl/index.php3>, dostęp: 4.08.2010.

do wyboru) na analizowanych kierunkach studiów I poziomu pozwolił stwierdzić, że treści odnoszące się do rozwoju zrównoważonego znajdują się również:

- na kierunku zarządzanie w 4 przedmiotach kierunkowych (zarządzanie, nauka o przedsiębiorstwie, zachowania organizacyjne, zarządzanie jakością) oraz 2 związanych z kierunkiem do wyboru (podatkowe i niepodatkowe obciążenia przedsiębiorstw, zarządzanie ryzykiem w zintegrowanych systemach zarządzania);
- na kierunku stosunki międzynarodowe w 2 przedmiotach kierunkowych (socjologia, geografia ekonomiczna) oraz 3 związanych z kierunkiem do wyboru (etyka i instytucje w globalnej gospodarce, międzynarodowe problemy demograficzne, wymiary bezpieczeństwa zewnętrznego UE);
- na kierunku ekonomia w 2 przedmiotach kierunkowych (gospodarka regionalna i lokalna, metodologia ekonomii) oraz 1 związanym z kierunkiem do wyboru (nauka o przedsiębiorstwie);
- na kierunku międzynarodowe stosunki gospodarcze w 1 przedmiocie kierunkowym (gospodarka światowa) oraz 1 związanym z kierunkiem do wyboru (etyka w biznesie).

Na II stopniu studiów analizowanych kierunków SGH żaden z przedmiotów podstawowych nie zawiera treści dotyczących rozwoju zrównoważonego – problematyka ta została zawarta w przedmiotach kierunkowych i związanych z kierunkiem do wyboru. Równocześnie należy zauważyć, że na II stopniu studiów znajdują się przedmioty kierunkowe w dużo większym zakresie odwołujące się do rozwoju zrównoważonego, np. międzynarodowa ochrona środowiska czy ekonomia środowiska.

Na II poziomie studiów najszerszej problematykę rozwoju zrównoważonego uwzględniono na kierunku stosunki międzynarodowe – w 5 przedmiotach kierunkowych (bezpieczeństwo międzynarodowe, ekonomia rozwoju, ekonomia środowiska, międzynarodowa ochrona środowiska, teorie stosunków międzynarodowych) i 1 związanym z kierunkiem do wyboru (fundusze strukturalne UE), oraz na kierunku zarządzanie – w 3 przedmiotach kierunkowych (etyka w biznesie, teoria zarządzania, zarządzanie logistyczne) oraz 3 związanych z kierunkiem do wyboru (europejski system transportowy, regiony turystyczne, strategie marketingowe). Rzadziej analizowaną tematykę uwzględniono na kierunku międzynarodowe stosunki gospodarcze – w 3 przedmiotach kierunkowych (ekonomia rozwoju, ekonomia środowiska, fundusze strukturalne UE) oraz 1 związanym z kierunkiem do wyboru (stosunki ekonomiczne państw UE z krajami słabo rozwiniętymi), a w najmniejszym stopniu na ekonomii – w 2 przedmiotach kierunkowych (ekonomia rozwoju, ekonomia sektora publicznego) oraz 1 związanym z kierunkiem do wyboru (ekonomia dobrobytu).

Biorąc pod uwagę, że część z przedmiotów powtarza się na różnych kierunkach i poziomach studiów (geografia ekonomiczna, socjologia, etyka w biznesie, fundusze strukturalne UE, nauka o przedsiębiorstwie, zarządzanie), treści związane z rozwojem zrównoważonym włączono w sumie do 32 przedmiotów podstawowych,

kierunkowych oraz związanych z kierunkiem do wyboru. Warto także zauważyć, że problematyka rozwoju zrównoważonego została najszerzej wpisana w program nauczania na kierunku zarządzanie (tab. 4).

Wyniki analizy programów nauczania czterech kierunków na SGH na obu poziomach pod kątem treści związanych z rozwojem zrównoważonym zaprezentowano w tabelach 2-4.

W przypadku innych uczelni niż SGH nie było możliwe przeprowadzenie tak dokładnych badań, ograniczono się więc wyłącznie do analizy programów nauczania pod kątem występowania przedmiotów związanych z problematyką rozwoju zrównoważonego, już bez analizy ich sylabusów. Przeprowadzono analizę najnowszych dostępnych programów nauczania na kierunkach: ekonomia, międzynarodowe stosunki gospodarcze, zarządzanie na studiach stacjonarnych trzech uczelni: Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu (UEP), Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie (ALK), Akademia Ekonomiczna im. Karola Adameckiego w Katowicach (AEK)⁶, korzystając z informacji zamieszczonych na stronach internetowych tych uczelni⁷.

Analiza programów nauczania UEP, ALK i AEK pozwoliła stwierdzić, że przedmioty związane z rozwojem zrównoważonym występują na tych uczelniach przede wszystkim na II stopniu studiów, jednak przedmiotów bezpośrednio związanych z tą problematyką jest niewiele i często ujmują problematykę sektorowo. Dominują przedmioty z zakresu etyki i społecznej odpowiedzialności biznesu (tab. 5). Jak wynika z przeprowadzonych analiz, badane uczelnie, zwłaszcza na II stopniu studiów, w ograniczonym zakresie włączają:

- treści związane z rozwojem zrównoważonym – do „rdzenia” nauk ekonomicznych, co wynika ze standardów kształcenia dla analizowanych kierunków;
- dyscypliny, które są kluczowe dla rozwoju zrównoważonego – do programów nauczania na kierunkach ekonomicznych w grupie przedmiotów kierunkowych i swobodnego wyboru.

Należy zauważyć, że podejście analizowanych uczelni do problematyki rozwoju zrównoważonego wykracza poza standardy MNiSW. Mimo to nadal brakuje w programach nauczania przedmiotów interdyscyplinarnych, uwzględniających kompleksowo paradygmat rozwoju zrównoważonego i jego związki z innymi dziedzinami – dominuje podejście sektorowe, utrudniające studentom zdobycie holistycznej wiedzy w tym zakresie [Borys 2010].

⁶ Autorki posługują się nazwą uczelni obowiązującą w okresie przeprowadzania badań.

⁷ Uczelnie te zajęły czołowe miejsca w rankingu uczelni ekonomicznych „Perspektyw” [Uczelnie ekonomiczne 2010]. W badaniu nie uwzględniono, zajmującego w omawianym rankingu czwarte miejsce, Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu ze względu na brak dostępu w internecie do szczegółowych danych.

5. Zakończenie

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, jak na wiodących uczelniach ekonomicznych w Polsce prowadzona jest edukacja na rzecz rozwoju zrównoważonego i jaką wiedzę z tej dziedziny posiadają studenci rozpoczynający studia w SGH. Wydaje się, iż najlepszym podsumowaniem przeprowadzonych analiz i rozważań mogą być słowa prof. Bazylego Poskrobko: „we współczesnej nauce zrobiono istotny krok w badaniach ekonomicznych stosownie do paradygmatu zrównoważonego rozwoju, w dydaktyce zaś wciąż jest etap poszukiwań i eksperymentów realizowanych przez pojedynczych pracowników naukowo-dydaktycznych w różnych ośrodkach naukowych” [Poskrobko 2010]. Należy również podkreślić, że docelowy model edukacji dla rozwoju zrównoważonego powinien być oparty na modelu zrównoważonej uczelni [Dobrzański 2010], która podejmuje i promuje tematykę nowego paradygmatu rozwoju nie tylko w edukacji i badaniach, lecz także w zachowaniach pracowników, działaniu kampusu, partnerstwach i codziennym funkcjonowaniu. Postulat ten wydaje się szczególnie istotny w świetle rosnącej autonomii, jaką zyskują uczelnie dzięki nowej ustawie o szkolnictwie wyższym.

Literatura

- Bołtromiuk A., *Świadomość ekologiczna Polaków – zrównoważony rozwój. Raport z badań 2009*, Instytut na rzecz Ekorozwoju, www.ine-isd.org.pl/lang/pl/page/raporty/id/40/file/49/option/save, dostęp: 4.05.2011.
- Borys T., *Koncepcja zrównoważonego rozwoju w naukach ekonomicznych*, [w:] B. Poskrobko (red.), *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Zarys problemów badawczych i dydaktyki*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2010.
- Burger T., *Świadomość ekologiczna społeczeństwa polskiego u progu XXI wieku. Raport 1/2000*, Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2000.
- Czaja S., *Informacja jako podstawa kształtowania zrównoważonego rozwoju i gospodarki opartej na wiedzy*, [w:] B. Poskrobko (red.), *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Zarys problemów badawczych i dydaktyki*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2010.
- Dekada Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju*, www.unic.un.org.pl/edukacja_rozwoj, dostęp: 4.05.2011.
- Dobrzański G., *Problemy edukacji ekonomicznej na rzecz zrównoważonego rozwoju*, [w:] B. Poskrobko (red.), *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Zarys problemów badawczych i dydaktyki*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2010.
- Ekonomia*, www.rgsu.edu.pl/files/active/0/ekonomia20070210.pdf, dostęp: 2.08.2010.
- Górka K., Poskrobko B., Radecki W., *Ochrona środowiska: problemy społeczne, ekonomiczne i prawne*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2001.
- Kozłowski S., *Droga do ekorozwoju*, PWN, Warszawa 1994.
- Kozłowski S., *W drodze do ekorozwoju*, PWN, Warszawa 1997.
- Latawiec A., *Edukacja ekologiczna dziś*, [w:] J.M. Dołęga, J.W. Czartoszewski, A. Skowroński (red.),

- Ochrona środowiska społeczno-przyrodniczego w filozofii i teologii*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2001.
- Papuziński A., *Świadomość ekologiczna a kultura. Próba systematyzacji ujęć świadomości ekologicznej w kontekście relacji akceptowanie – respektowanie wartości*, [w:] J.M. Dołęga, J.W. Czartoszewski, A. Skowroński (red.), *Ochrona środowiska społeczno-przyrodniczego w filozofii i teologii*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2001.
- Parysek J.J., *Wprowadzenie do gospodarki przestrzennej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Toruń 2007.
- Poskrobko B., *Teoretyczne podstawy budowy systemu zarządzania środowiskiem*, [w:] B. Poskrobko (red.), *Zarządzanie środowiskiem*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007.
- Poskrobko B., *Zwstępu*, [w:] B. Poskrobko (red.), *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Zarys problemów badawczych i dydaktyki*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2010.
- Przez Edukację do Zrównoważonego Rozwoju. Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej*, Ministerstwo Środowiska, Wydawnictwo Drukarnia LIBER, Lublin 2001.
- Słownik poprawnej polszczyzny PWN*, opracowanie L. Drabik, E. Sobol, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Smith N.C., Lenssen G., *Odpowiedzialność biznesu*, [w:] N.C. Smith, G. Lenssen, *Odpowiedzialność biznesu. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Studio EMKA, Warszawa 2009.
- Stosunki międzynarodowe*, www.rgsu.edu.pl/files/active/0/stosunki_miedzynarodowe20070210.pdf, 2.08.2010.
- Strategia Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju*, Europejska Komisja Gospodarcza ONZ, MŚ, Warszawa 2008.
- Uczelnie ekonomiczne*, www.perspektywy.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=2684&Itemid=731, 2010-08-03.
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska*, DzU 2008, nr 25, poz. 150.
- Zarządzanie*, www.rgsu.edu.pl/files/active/0/zarzadzanie20070210.pdf, 2.08.2010.

EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT ON ECONOMIC STUDIES

Summary: The paper presents principles and trends in education for sustainable development and also analyses teaching programme and syllabus in this context. The paper also shows the results of questionnaire research (N=612) carried out at Warsaw School of Economics.

Keywords: sustainable development, education, business schools.

Tabela 2. Analiza programu nauczania SGH na tle standardów kształcenia dla kierunku ekonomia

STUDIA PIERWSZEGO STOPNIA NA SGH KIERUNEK EKONOMIA	
STANDARDY KSZTAŁCENIA w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego	
GRUPA TREŚCI PODSTAWOWYCH z zakresu: <ul style="list-style-type: none"> • mikroekonomii • kształcenia (teorie zachowania się konsumenta; nieefektywność rynku – efekty zewnętrzne, dobra publiczne) 	<p>PRZEDMIOTY PODSTAWOWE w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ekonomia międzynarodowa semestralny plan zajęć (ograniczenia handlowe a polityka ekologiczna, wpływ handlu międzynarodowego na środowisko, polityka ekologiczna jako środek polityki handlowej, wyzwania globalizacji, problemy globalne, korzyści i zagrożenia globalizacji, problemy globalne, pojęcie problemów globalnych, rozwiązywanie problemów globalnych) • sociologia semestralny plan zajęć (ruchy obywatelskie, ekologiczne) • geografia ekonomiczna semestralny plan zajęć (ekologiczne uwarunkowania procesów gospodarczych, człowiek w procesach rozwoju gospodarczego, rozwój regionalny i lokalny) • mikroekonomia II program, semestralny plan zajęć (zawodność rynku, teoria wyboru konsumenta: dobra publiczne) • polityka gospodarcza i społeczna semestralny plan zajęć (przestrzenne zagospodarowanie kraju jako przedmiot polityki gospodarczej, cele, narzędzia i strategie polityki regionalnej) • zarządzanie semestralny plan zajęć (nowoczesne kierunki zarządzania, megatrendy w otoczeniu)
GRUPA TREŚCI KIERUNKOWYCH z zakresu: <ul style="list-style-type: none"> • polityki społecznej (wykluczenie społeczne; polityka na rzecz rozwoju kapitału ludzkiego) • polityki gospodarczej (polityka mikroekonomiczna a niesprawności rynku – efekty zewnętrzne) • analizy ekonomicznej (ocena projektów gospodarczych) • gospodarki regionalnej (rozwoj regionalny – czynniki rozwoju regionalnego, polityka regionalna UE) 	<p>PRZEDMIOTY KIERUNKOWE w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gospodarka regionalna i lokalna semestralny plan zajęć (czynniki i bariery rozwoju regionalnego i lokalnego, potrzeby społeczności lokalnych, zasoby środowiska, społeczny i ekonomiczny wymiar gospodarowania w przestrzeni i gospodarowania przestrzenią, programowanie i planowanie rozwoju regionalnego i lokalnego) • metodologia ekonomii program (etyczny wymiar gospodarowania) <p>PRZEDMIOTY ZWIĄZANE Z KIERUNKIEM DO WYBORU w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nauka o przedsiębiorstwie program (cele przedsiębiorstwa, główne grupy interesów z nim związanych) • semestralny plan zajęć (cele przedsiębiorstwa a grupy interesów – od ujęcia neoklasycznego po teorie interesariuszy, organizacja przyszłości – w stronę nowego paradygmatu przedsiębiorstwa) • efekty kształcenia (formułować zasady etyczne właściwe idei przedsiębiorstwa odpowiedzialnego społecznie), inne kompetencje (wrażliwość na takie wartości, jak np. społeczna odpowiedzialność w działaniu organizacji gospodarczych)

<p>STANDARDY KSZTAŁCENIA w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego</p> <p>GRUPA TREŚCI PODSTAWOWYCH z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ekonomii menedżerskiej (cele działalności przedsiębiorstwa) • efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje (uwzględnianie roli otoczenia biznesowego w roli podejmowania decyzji) • makroekonomii (konsumpcja w warunkach pewności i w warunkach niepewności) • historii myśli ekonomicznej (ekonomia alternatywna) 	<p>STUDIA DRUGIEGO STOPNIA KIERUNEK EKONOMIA</p> <p>PRZEDMIOTY PODSTAWOWE w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <p>historia myśli ekonomicznej i prawo gospodarcze – żaden z tych przedmiotów nie zawiera treści dotyczących rozwoju zrównoważonego</p>
<p>GRUPA TREŚCI KIERUNKOWYCH z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ekonomii międzynarodowej (rola handlu i inwestycji zagranicznych w rozwoju gospodarczym) 	<p>PRZEDMIOTY KIERUNKOWE w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ekonomia rozwoju (semestralny plan zajęć (ubóstwo, nierówność i niedorozwój, zasoby naturalne i środowisko) • ekonomia sektora publicznego (semestralny plan zajęć (efekty zewnętrzne, internalizacja kosztów zewnętrznych) umiejętności (student potrafi wymienić główne pola reform w sektorze publicznym, w tym m.in. ochrona środowiska i rozwój zrównoważony) <p>PRZEDMIOTY ZWIĄZANE Z KIERUNKIEM DO WYBORU w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ekonomia dobrobytu (semestralny plan zajęć (wybrane zastosowania ekonomii dobrobytu, np. ochrona środowiska i

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Analiza programu nauczania SGH na kierunkach stosunki międzynarodowe i międzynarodowe stosunki gospodarcze na tle standardów kształcenia dla kierunku stosunki międzynarodowe

STANDARDY KSZTAŁCENIA W KONTEKŚCIE UWZGLĘDNIENIA ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO GRUPA TREŚCI PODSTAWOWYCH	STUDIA PIERWSZEGO STOPNIA NA SGH KIERUNEK STOSUNKI MIĘDZYNARODOWE PRZEDMIOTY PODSTAWOWE
<p>Z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ekonomii (formy zawodności rynku i sposoby przeciwdziałania, handel zagraniczny – korzyści z wymiany) • nauki o państwie (państwo a społeczeństwo obywatelskie) • geografii politycznej i ekonomicznej (światowe relacje; problemy globalne współczesnego świata – hierarchia, dynamika zmian, geografia współczesnych konfliktów międzynarodowych) • efekty kształcenia (rozumienie przyczyn i konsekwencji współczesnych światowych problemów środowiskowych, narodowościowych i społecznych) • polityki gospodarczej (przestrzenny i regionalny wymiar polityki gospodarczej; polityka gospodarcza a strategia i programowanie rozwoju) 	<p>w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ekonomia międzynarodowa program (wyzwania globalizacji) semestralny plan zajęć (ograniczenia handlowe a polityka ekologiczna, wpływ handlu międzynarodowego na środowisko, polityka ekologiczna jako środek polityki handlowej, wyzwania globalizacji, problemy globalne, korzyści i zagrożenia globalizacji, problemy globalne, pojęcie problemów globalnych, rozwiązywanie problemów globalnych) • sociologia semestralny plan zajęć (ruchy obywatelskie, ekologiczne) • geografia ekonomiczna semestralny plan zajęć (ekologiczne uwarunkowania procesów gospodarczych, człowiek w procesach rozwoju gospodarczego, rozwój regionalny i lokalny) • mikroekonomia II program, semestralny plan zajęć (zawodność rynku, teoria wyboru konsumenta: dobra publiczne) • polityka gospodarcza i społeczna semestralny plan zajęć (przestrzenne zagospodarowanie kraju jako przedmiot polityki gospodarczej, cele, narzędzia i strategie polityki regionalnej) • zarządzanie semestralny plan zajęć (nowoczesne kierunki zarządzania, megatrendy w otoczeniu)
<p>GRUPA TREŚCI KIERUNKOWYCH</p> <p>Z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • międzynarodowych stosunków politycznych (geneza i ewolucja układu bipolarnego [dwubiegunowego]; próby redefinicji ONZ) • międzynarodowych stosunków gospodarczych (globalizacja MSG – zagrożenia i korzyści) • współczesnych systemów politycznych (instytucje sądownicze i ochrony praw człowieka) 	<p>PRZEDMIOTY KIERUNKOWE</p> <p>w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sociologia semestralny plan zajęć (ruchy obywatelskie, ekologiczne) • geografia ekonomiczna semestralny plan zajęć (ekologiczne uwarunkowania procesów gospodarczych, człowiek w procesach rozwoju gospodarczego, rozwój regionalny i lokalny)
	<p>PRZEDMIOTY ZWIĄZANE Z KIERUNKIEM DO WYBORU</p> <p>w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • etyka i instytucje w globalnej gospodarce semestralny plan zajęć (istota etyki biznesu i etyki życia gospodarczego, wybrane aspekty katolickiej nauki społecznej – implikacje dla etyki biznesu, koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR) i wzrostu zrównoważonego, spory o społeczną odpowiedzialność biznesu, etyczne kodeksy

	<p>postępowania w biznesie i gospodarce, etyczne aspekty globalizacji i integracji regionalnej, wybrane przykłady etycznych dylematów w biznesie międzynarodowym, wybrane inicjatywy: Caux Round Table, Global Compact oraz Arcturus Innovations)</p> <p>efekty kształcenia, wiedza (student jest świadom etycznych warunkowań biznesu międzynarodowego i gospodarki światowej, w tym zwłaszcza procesu globalizacji), umiejętności (student umie połączyć refleksję etyczną i społeczną z myśleniem w kategoriach ekonomicznych i biznesowych)</p> <ul style="list-style-type: none"> • międzynarodowe problemy demograficzne • semestralny plan zajęć (Milenijne Cele Rozwoju ONZ) • wymiary bezpieczeństwa zewnętrznego UE • semestralny plan zajęć (bezpieczeństwo energetyczne, zapobieganie zmianom klimatu)
<p>STANDARDY KSZTAŁCENIA W KONTEKŚCIE UWZGLĘDNIENIA ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO</p> <p>GRUPA TREŚCI PODSTAWOWYCH</p> <p>z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ekonomii (formy zawodności rynku i sposoby przeciwdziałania, handel zagraniczny – korzyści z wymiany) • nauki o państwie (państwo a społeczeństwo obywatelskie) • geografii politycznej i ekonomicznej (środkowo geograficzne a zjawiska polityczne i ekonomiczne – wzajemne relacje; problemy globalne współczesnego świata – hierarchia, dynamika zmian; geografia współczesnych konfliktów międzynarodowych) • efekty kształcenia (rozumienie przyczyn i konsekwencji współczesnych światowych problemów środowiskowych, narodowościowych i społecznych) • polityki gospodarczej (przestrzenny i regionalny wymiar polityki gospodarczej, polityka gospodarcza a strategia i programowanie rozwoju) 	<p>STUDIA PIERWSZEGO STOPNIA NASGH</p> <p>KIERUNEK MIĘDZYNARODOWE STOSUNKI GOSPODARCZE</p> <p>PRZEDMIOTY PODSTAWOWE</p> <p>w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ekonomia międzynarodowa (wymyślenie globalizacji) • semestralny plan zajęć (ograniczenia handlowe a polityka ekologiczna, wpływ handlu międzynarodowego na środowisko, polityka ekologiczna jako środek polityki handlowej, wyzwania globalizacji, problemy globalne, korzyści i zagrożenia globalizacji, problemy globalne, pojęcie problemów globalnych, rozwiązywanie problemów globalnych) • sociologia • semestralny plan zajęć (ruchy obywatelskie, ekologiczne) • geografia ekonomiczna • semestralny plan zajęć (ekologiczne uwarunkowania procesów gospodarczych, człowiek w procesach rozwoju gospodarczego, rozwój regionalny i lokalny) • mikroekonomia II • semestralny plan zajęć (zawodność rynku, teoria wyboru konsumenta: dobra publiczne) • polityka gospodarcza i społeczna • semestralny plan zajęć (przestrzenne zagospodarowanie kraju jako przedmiot polityki gospodarczej, cele, narzędzia i strategię polityki regionalnej) • zarządzanie • semestralny plan zajęć (nowoczesne kierunki zarządzania, megatrendy w otoczeniu) <p>PRZEDMIOTY KIERUNKOWE</p> <p>w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gospodarka światowa • semestralny plan zajęć (problemy globalne, korzyści i bariery globalizacji) <p>PRZEDMIOTY ZWIĄZANE Z KIERUNKIEM DO WYBORU</p> <p>w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • etyka w biznesie • semestralny plan zajęć (koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu, odpowiedzialność biznesu:
<p>GRUPA TREŚCI KIERUNKOWYCH</p> <p>z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • międzynarodowych stosunków politycznych (geneza i ewolucja układu bipolarnego [dwubiegunowego], próby redefinicji ONZ) • międzynarodowych stosunków gospodarczych (globalizacja MSG – zagrożenia i korzyści) 	

<ul style="list-style-type: none"> • współczesnych systemów politycznych (instytucje sądownicze i ochrony praw człowieka) 	<p>poziom przedsiębiorstwa, przedsiębiorstwo jako instytucja nastawiona na zysk i jako instytucja o zobowiązaniach społecznych, współzależności pomiędzy sferą gospodarczą a społeczną, tezy Boultinga)</p>
<p>STANDARDY KSZTAŁCENIA W KONTEKŚCIE UWZGLĘDNIENIA ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO GRUPA TREŚCI PODSTAWOWYCH</p> <p>Z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ekonomii rozwoju (nowe paradygmaty rozwoju w kontekście roli kapitału ludzkiego, uwarunkowań środowiska naturalnego; przewidywanie ubóstwa jako problem globalny – Milenijne Cele Rozwoju) • efekty kształcenia (rozumienie działań mających na celu przyczynienie ubóstwa i przyspieszenie rozwoju krajów słabo rozwiniętych) • bezpieczeństwa międzynarodowego (bezpieczeństwo a zagrożenia i wyzwania) 	<p>STUDIA DRUGIEGO STOPNIA</p> <p>KIERUNEK STOSUNKI MIĘDZYNARODOWE</p> <p>PRZEDMIOTY PODSTAWOWE</p> <p>w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego: historia myśli ekonomicznej i prawo gospodarcze – żaden z tych przedmiotów nie zawiera treści dotyczących rozwoju zrównoważonego</p>
<p>GRUPA TREŚCI KIERUNKOWYCH</p> <p>Z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • międzynarodowej ochrony praw człowieka (tręci kształcenia (pakt i konwencje praw człowieka, ochrona praw człowieka w ramach MOP; rola organizacji pozarządowych) • międzynarodowej ochrony środowiska (tręci kształcenia (międzynarodowy wymiar zagrożenia środowiska naturalnego – globalne zagrożenia środowiska, transgraniczne zanieczyszczenie środowiska. Polityka ochrony środowiska. Polityka zrównoważonego rozwoju. Gospodarcze, społeczne i polityczne uwarunkowania polityki ochrony środowiska – świadomość ekologiczna społeczeństwa, model konsumpcji, ochrona środowiska w działalności organizacji i partii politycznych. Globalizacja a ochrona środowiska, ochrona środowiska a handel międzynarodowy, ochrona środowiska a działalność korporacji transnarodowych. Międzynarodowa współpraca w dziedzinie ochrony środowiska – międzynarodowe porozumienia w dziedzinie ochrony środowiska i warunki określające ich skuteczność, międzynarodowe konflikty ekologiczne i ich rozwiązywanie, ochrona środowiska w działalności organizacji międzynarodowych, międzynarodowa pomoc w dziedzinie ochrony środowiska) 	<p>PRZEDMIOTY KIERUNKOWE</p> <p>w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bezpieczeństwo międzynarodowe (semestralny plan zajęć (bezpieczeństwo energetyczne, środowisko, zdrowie, bezpieczeństwo produkcyjne, prawa człowieka) • ekonomia rozwoju (semestralny plan zajęć (ubóstwo, nierówność i niedorozwój, zasoby naturalne i środowisko) • ekonomia środowiska (semestralny plan zajęć (zasoby naturalne w naukach ekonomicznych, rozwój ekonomii środowiska, klasyfikacja zasobów naturalnych, najważniejsze problemy środowiskowe, źródła zanieczyszczeń, wzajemna zależność gospodarki i środowiska, teoria efektów zewnętrznych, środowiskowe efekty zewnętrzne – analiza ekonomiczna, internalizacja efektów zewnętrznych: regulacje, twierdzenie Coase'a, podatek Pigou, zasoby nieodnawialne – analiza ekonomiczna, polityka gospodarowania, przykłady, zasoby odnawialne – analiza ekonomiczna, polityka gospodarowania, przykłady, zasoby odnawialne – analiza ekonomiczna, polityka ekologiczna, zasady polityki ekologicznej, metody oceny i wartościowania środowiska a polityka ekologiczna, ocena strat ekologicznych, analiza kosztów i korzyści – za efektów oraz aktywów środowiskowych, ocena strat ekologicznych, analiza kosztów i korzyści – zastosowanie do oceny polityki i w procesach podejmowania decyzji, narzędzia i instrumenty polityki ekologicznej – podstawy projektowania i oceny, ekonomiczne instrumenty ochrony środowiska – przegląd, ocena skuteczności i efektywności, ekonomia środowiska i polityka ekologiczna w wymiarze międzynarodowym, środowisko a rozwój, finansowanie ochrony środowiska, stosowane podejścia, narzędzia i ocena efektywności, koncepcja rozwoju zrównoważonego, zasady, narzędzia, mierniki, perspektywy)

<p>efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje (rozumienie znaczenia międzynarodowego wymiaru zagrożenia środowiska; rozumienie ekonomicznych, politycznych i społecznych aspektów polityki ochrony środowiska)</p> <ul style="list-style-type: none"> • globalizacji i regionalizacji <p>treści kształcenia (ilościowe i jakościowe aspekty globalizacji; globalny ład międzynarodowy w XXI wieku – prognozy)</p>	<p>efekty kształcenia (student rozumie zależności między gospodarką i środowiskiem, zna teorię środowiskowych efektów zewnętrznych i ich skutki dla efektywności alokacji zasobów, student zna podstawy analizy kosztów i korzyści oraz metody wartościowania aktywów środowiskowych, student rozumie zasady polityki ekologicznej i zna narzędzia ochrony środowiska, student rozumie znaczenie ochrony środowiska dla rozwoju i stosunków międzynarodowych)</p> <p>umiejętności (student potrafi zidentyfikować środowiskowe determinanty działalności gospodarczej, ocenić środowiskowe skutki działalności gospodarczej, analizować i oceniać realizację polityki ekologicznej, zastosować narzędzia analityczne w procesie podejmowania decyzji)</p> <p>inne kompetencje (student rozwija swoją świadomość ekologiczną, rozumie znaczenie problemów środowiskowych dla rozwoju i stosunków międzynarodowych)</p> <ul style="list-style-type: none"> • międzynarodowa ochrona środowiska <p>semestralny plan zajęć (rozwoj gospodarczy a środowisko i zasoby naturalne, klasyfikacja zasobów naturalnych, globalne problemy środowiskowe, dowody naukowe i proponowane działania, ochrona środowiska naturalnego w teorii ekonomii, środowiskowe efekty zewnętrzne i ich wpływ na efektywność gospodarowania, gospodarka zasobami odnawialnymi i nieodnawialnymi [reguła Hotellinga, wykorzystanie zasobów wodnych, gospodarowanie zasobami nieodnawialnymi], metody internalizacji efektów zewnętrznych [teoremat Coase'a, koncepcja podatku Pigou], podstawy teoretyczne i zastosowania w polityce ekologicznej, podstawy analizy kosztów i korzyści, w tym metody wartościowania efektów zewnętrznych – wymiar regionalny i globalny, zrównoważony rozwój jako podstawa współczesnej polityki ochrony środowiska i nowy model rozwoju świata – krytyczna ocena, zasady polityki ekologicznej w krajach rozwiniętych, ze szczególnym uwzględnieniem polityki ekologicznej UE, instrumenty polityki ekologicznej – narzędzia regulacji bezpośredniej, instrumenty ekonomiczne, mechanizmy o wymiarze międzynarodowym, szczegółowa analiza realizacji polityki ekologicznej UE jako przykład globalnego wymiaru zasady subsydiarności, ochrona środowiska w działalności międzynarodowych organizacji gospodarczych (WTO, BS, MFW i inne), ochrona środowiska a handel międzynarodowy, procesy globalizacji i działalność korporacji transnarodowych, międzynarodowe konflikty ekologiczne oraz międzynarodowa współpraca w zakresie ochrony środowiska, międzynarodowa pomoc w dziedzinie ochrony środowiska, charakterystyka programów pomocowych ze szczególnym uwzględnieniem mechanizmów UE)</p> <p>efekty kształcenia (student powinien: rozumieć zależności między środowiskiem i działalnością gospodarczą, uzyskać wiedzę na temat najważniejszych problemów środowiskowych i ich znaczenia dla gospodarki, rozumieć zasady i sposoby realizacji polityki ochrony środowiska, uzyskać świadomość znaczenia problemów środowiskowych w stosunkach międzynarodowych i działalności organizacji międzynarodowych)</p> <p>umiejętności (oceny wpływu działalności gospodarczej na środowisko, analizy decyzji pod względem kosztów i korzyści społecznych, budowania argumentów środowiskowych w relacjach międzynarodowych)</p> <ul style="list-style-type: none"> • teorie stosunków międzynarodowych <p>semestralny plan zajęć (środowisko)</p>
--	---

<p>STANDARDY KSZTAŁCENIA W KONTEKŚCIE UWZGLĘDNIENIA ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO</p> <p>GRUPA TREŚCI PODSTAWOWYCH</p> <ul style="list-style-type: none"> • ekonomii rozwoju <p>treści kształcenia (nowe paradygmaty rozwoju w kontekście roli kapitału ludzkiego, uwarunkowań środowiska naturalnego; przezwyciężenie ubóstwa jako problem globalny – Milenijne Cele Rozwoju)</p> <p>efekty kształcenia (rozumienie działań mających na celu przeciwnie efekty ubóstwa i przyspieszenie rozwoju krajów słabo rozwiniętych)</p> <p>treści kształcenia (bezpieczeństwo a zagrożenia i wyzwania)</p> <p>GRUPA TREŚCI KIERUNKOWYCH</p> <ul style="list-style-type: none"> • bezpieczeństwa międzynarodowego 	<p>PRZEDMIOTY ZWIĄZANE Z KIERUNKIEM DO WYBORU</p> <p>w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • fundusze strukturalne UE <p>semestralny plan zajęć (studium wykonalności: analiza finansowa i ekonomiczna, analiza oddziaływania na środowisko)</p> <p>efekty kształcenia (student rozumie problemy etyczne)</p>
<p>treści kształcenia (bezpieczeństwo a zagrożenia i wyzwania)</p> <p>GRUPA TREŚCI KIERUNKOWYCH</p> <ul style="list-style-type: none"> • międzynarodowej ochrony praw człowieka <p>treści kształcenia (pakty i konwencje praw człowieka, ochrona praw człowieka w ramach MOP; rola organizacji pozarządowych)</p> <ul style="list-style-type: none"> • międzynarodowej ochrony środowiska <p>treści kształcenia (międzynarodowy wymiar zagrożenia środowiska naturalnego – globalne zagrożenia środowiska, transgraniczne zanieczyszczenie środowiska. Polityka ochrony środowiska. Polityka zrównoważonego rozwoju. Gospodarcze, społeczne i polityczne uwarunkowania polityki ochrony środowiska – świadomość ekologiczna społeczeństwa, model konsumpcji, ochrona środowiska w działalności organizacji i partii politycznych. Globalizacja a ochrona środowiska, ochrona środowiska a handel międzynarodowy, ochrona środowiska a działalność korporacji transnarodowych. Międzynarodowa współpraca w dziedzinie ochrony środowiska – międzynarodowe porozumienia w dziedzinie ochrony środowiska i warunki określające ich skuteczność, nie ochrony środowiska i warunki określające ich skuteczność,</p>	<p>STUDIA DRUGIEGO STOPNIA NA SGH</p> <p>KIERUNEK MIĘDZYNARODOWE STOSUNKI GOSPODARCZE</p> <p>PRZEDMIOTY PODSTAWOWE</p> <p>w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <p>historia myśli ekonomicznej i prawo gospodarcze – żaden z tych przedmiotów nie zawiera treści dotyczących rozwoju zrównoważonego</p>
<p>GRUPA TREŚCI KIERUNKOWYCH</p> <ul style="list-style-type: none"> • międzynarodowej ochrony praw człowieka <p>treści kształcenia (pakiety i konwencje praw człowieka, ochrona praw człowieka w ramach MOP; rola organizacji pozarządowych)</p> <ul style="list-style-type: none"> • międzynarodowej ochrony środowiska <p>treści kształcenia (międzynarodowy wymiar zagrożenia środowiska naturalnego – globalne zagrożenia środowiska, transgraniczne zanieczyszczenie środowiska. Polityka ochrony środowiska. Polityka zrównoważonego rozwoju. Gospodarcze, społeczne i polityczne uwarunkowania polityki ochrony środowiska – świadomość ekologiczna społeczeństwa, model konsumpcji, ochrona środowiska w działalności organizacji i partii politycznych. Globalizacja a ochrona środowiska, ochrona środowiska a handel międzynarodowy, ochrona środowiska a działalność korporacji transnarodowych. Międzynarodowa współpraca w dziedzinie ochrony środowiska – międzynarodowe porozumienia w dziedzinie ochrony środowiska i warunki określające ich skuteczność, nie ochrony środowiska i warunki określające ich skuteczność,</p>	<p>PRZEDMIOTY KIERUNKOWE</p> <p>w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ekonomia rozwoju • ekonomia środowiska <p>semestralny plan zajęć (zasoby naturalne w naukach ekonomicznych, rozwój ekonomii środowiska, klasyfikacja zasobów naturalnych i środowiska, teoria efektów zewnętrznych, środowiskowe efekty zewnętrzne – analiza ekonomiczna, internalizacja efektów zewnętrznych: regulacje, twierdzenie Coase'a, podatek Pigou, zasoby nieodnawialne – analiza ekonomiczna, polityka gospodarowania, przykłady, zasoby odnawialne – analiza ekonomiczna, polityka ekologiczna, zasady polityki ekologicznej, metody oceny i wartościowania środowiska oraz aktywów środowiskowych, ocena strat ekologicznych, analiza kosztów i korzyści – zastosowanie do oceny polityki i w procesach podejmowania decyzji, narzędzia i instrumenty polityki ekologicznej – podstawy projektowania i oceny, ekonomiczne instrumenty ochrony środowiska – przegląd, ocena skuteczności i efektywności, ekonomia środowiska i polityka ekologiczna w wymiarze międzynarodowym, środowisko a rozwój, finansowanie ochrony środowiska, stosowane podejścia, narzędzia i ocena efektywności, koncepcja rozwoju zrównoważonego, zasady, narzędzia, mierniki, perspektywy)</p>

<p>międzynarodowe konflikty ekologiczne i ich rozwiązywanie, ochrona środowiska w działalności organizacji międzynarodowych, międzynarodowa pomoc w dziedzinie ochrony środowiska)</p> <p>efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje (rozumienia znaczenia międzynarodowego wymiaru zagrożenia środowiska; rozumienia ekonomicznych, politycznych i społecznych aspektów polityki ochrony środowiska)</p> <ul style="list-style-type: none"> • globalizacji i regionalizacji <p>treści kształcenia (ilościowe i jakościowe aspekty globalizacji; globalny ład międzynarodowy w XXI wieku – prognozy)</p>	<p>efekty kształcenia (student rozumie zależności między gospodarką i środowiskiem, zna teorię środowiskowych efektów zewnętrznych i ich skutki dla efektywności alokacji zasobów; student zna podstawy analizy kosztów i korzyści oraz metody wartościowania aktywów środowiskowych, student rozumie zasady polityki ekologicznej i zna narzędzia ochrony środowiska, student rozumie znaczenie ochrony środowiska dla rozwoju i stosunków międzynarodowych)</p> <p>umiejętności (student potrafi zidentyfikować środowiskowe determinanty działalności gospodarczej, ocenić środowiskowe skutki działalności gospodarczej, analizować i oceniać realizację polityki ekologicznej, zastosować narzędzia analityczne w procesie podejmowania decyzji)</p> <p>inne kompetencje (student rozwija swoją świadomość ekologiczną, rozumie znaczenie problemów środowiskowych dla rozwoju i stosunków międzynarodowych)</p> <ul style="list-style-type: none"> • fundusze strukturalne UE <p>semestralny plan zajęć (studium wykonalności: analiza finansowa i ekonomiczna, analiza oddziaływania na środowisko)</p> <p>efekty kształcenia (student rozumie problemy etyczne)</p>
	<p>PRZEDMIOTY ZWIĄZANE Z KIERUNKIEM DO WYBORU</p> <p>w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stosunki ekonomiczne państw UE z krajami słabo rozwiniętymi <p>program. semestralny plan zajęć (wpływ współpracy UE-KSR na perspektywy realizacji Milenijnych Celów Rozwoju do roku 2015)</p>

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4. Analiza programu nauczania SGH na tle standardów kształcenia dla kierunku zarządzanie

STUDIA PIERWSZEGO STOPNIA NA SGH	
KIERUNEK ZARZĄDZANIE	
<p>STANDARDY KSZTAŁCENIA W KONTEKŚCIE UWZGLĘDNIENIA ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO</p> <p>GRUPA TREŚCI PODSTAWOWYCH</p> <p>Z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podstaw zarządzania (informacja i komunikacja w zarządzaniu, etyczny kontekst zarządzania, zarządzanie w warunkach globalizacji) • nauk o organizacji (społeczna odpowiedzialność organizacji; współczesne koncepcje zarządzania organizacją; organizacja w przyszłości) • mikroekonomii (organizacje w budowaniu dobrobytu społecznego) 	<p>PRZEDMIOTY PODSTAWOWE</p> <p>w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ekonomia międzynarodowa (wymiana globalizacji) semestralny plan zajęć (ograniczenia handlowe a polityka ekologiczna, wpływ handlu międzynarodowego na środowisko, polityka ekologiczna jako środek polityki handlowej, wyzwania globalizacji, problemy globalne, korzyści i zagrożenia globalizacji, problemy globalne, pojęcie problemów globalnych, rozwiązywanie problemów globalnych) • socjologia semestralny plan zajęć (ruchy obywatelskie, ekologiczne) • geografia ekonomiczna semestralny plan zajęć (ekologiczne uwarunkowania procesów gospodarczych, człowiek w procesach rozwoju gospodarczego, rozwój regionalny i lokalny) • mikroekonomia II program, semestralny plan zajęć (zawodność rynku, teoria wyboru konsumenta: dobra publiczne) • polityka gospodarcza i społeczna semestralny plan zajęć (przestrzenne zagospodarowanie kraju jako przedmiot polityki gospodarczej, cele, narzędzia i strategię polityki regionalnej) • zarządzanie semestralny plan zajęć (nowoczesne kierunki zarządzania, megatrendy w otoczeniu)
<p>GRUPA TREŚCI KIERUNKOWYCH</p> <p>Z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zachowań organizacyjnych (istota oraz zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania zachowań organizacyjnych; elementy etyki zachowań organizacyjnych) • zarządzania zasobami ludzkimi (etyka w zarządzaniu zasobami ludzkimi) • zarządzania jakością (normalizacja, certyfikacja i integracja systemów zarządzania jakością, ochroną środowiska, bezpieczeństwem pracy i bezpieczeństwem informacji) • marketingu (marketing i konkutowanie w nowej gospodarce) • finansów przedsiębiorstwa (metody oceny projektów inwestycyjnych) • procesów informacyjnych w zarządzaniu (komunikacja społeczna) 	<p>PRZEDMIOTY KIERUNKOWE</p> <p>w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zarządzanie (konwersatorium) semestralny plan zajęć (nowoczesne kierunki zarządzania, megatrendy w otoczeniu) • nauka o przedsiębiorstwie program (cele przedsiębiorstwa, główne grupy interesów z nim związanych) semestralny plan zajęć (cele przedsiębiorstwa a grupy interesów – od ujęcia neoklasycznego po teorie interesariuszy, organizacja przyszłości – w stronę nowego paradygmatu przedsiębiorstwa) efekty kształcenia (student umie formułować zasady etyczne właściwe idei przedsiębiorstwa odpowiedzialnego społecznie) inne kompetencje (wrażliwość na takie wartości, jak np. społeczna odpowiedzialność w działaniu organizacji gospodarczych) • zachowania organizacyjne program (etyka w zachowaniach organizacyjnych) semestralny plan zajęć (etyka w zachowaniach organizacyjnych, proces rozwoju moralnego człowieka, model zachowań etycznych w organizacji, społeczna odpowiedzialność organizacji i menedżera)

<p>• bezpieczeństwa publicznego (bezpieczeństwo globalne, społeczność lokalnej)</p>	<p>• zarządzanie jakością (semestralny plan zajęć (standaryzacja zarządzania środowiskowego, systemy zarządzania środowiskowego wg norm ISO serii 14000, wymagania i rejestracja EMAS)</p> <p>PRZEDMIOTY ZWIĄZANE Z KIERUNKIEM DO WYBORU</p> <ul style="list-style-type: none"> • podatkowe i niepodatkowe obciążenia przedsiębiorstw (semestralny plan zajęć (obciążenia przedsiębiorstw z tytułu opłaty produktowej, opłaty recyklingowej i innych opłat związanych z ochroną środowiska) • zarządzanie ryzykiem w zintegrowanych systemach zarządzania (semestralny plan zajęć (przegląd problematyki zarządzania środowiskowego na podstawie norm ISO serii 14000 oraz EMAS, zarządzanie odpowiedzialnością społeczną (SA8000, AA1000, kodeksy), zasady integracji systemów zarządzania i wdrażanie zintegrowanych systemów zarządzania) efekty kształcenia, wiedza (zdefiniować i objaśnić zasady analizowania ryzyka środowiskowego)
<p>STANDARDY KSZTAŁCENIA W KONTEKŚCIE UWZGLĘDNIENIA ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO</p> <p>GRUPA TREŚCI PODSTAWOWYCH</p> <p>Z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • koncepcji zarządzania (treści kształcenia (współczesne orientacje i koncepcje zarządzania – orientacja na wartość przedsiębiorstwa, orientacja na człowieka) • etyki w zarządzaniu (treści kształcenia (obszar zainteresowań etyki. Etyka jako element kultury organizacyjnej. Etyczne aspekty procesów globalizacyjnych. Etyka w zarządzaniu. Etyczne otoczenie rynku kapitałowego efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje: oceniania etycznych aspektów funkcjonowania organizacji; wyboru właściwych zachowań z punktu widzenia etyki) 	<p>STUDIA DRUGIEGO STOPNIA</p> <p>KIERUNEK ZARZĄDZANIA</p> <p>PRZEDMIOTY PODSTAWOWE</p> <p>w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego: historia myśli ekonomicznej i prawo gospodarcze – żaden z tych przedmiotów nie zawiera treści dotyczących rozwoju zrównoważonego</p>
<p>GRUPA TREŚCI KIERUNKOWYCH</p> <p>Z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zarządzania strategicznego (treści kształcenia (globalny i lokalny kontekst strategii) • marketingu międzynarodowego (treści kształcenia (alterglobalizm a marketing terytorialny) • bezpieczeństwa (treści kształcenia (źródła, charakter i skala współczesnych zagrożeń) 	<p>PRZEDMIOTY KIERUNKOWE</p> <p>w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • etyka w biznesie (semestralny plan zajęć (relacje pomiędzy etyką biznesu a koncepcjami prowadzenia działalności rynkowej, etyką życia gospodarczego oraz etyką czystą, status kodeksów etyki biznesu. Odpowiedzialność biznesu: poziom globalny i instytucjonalny. Globalizacja negatywna i pozytywna. Koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu. Typy i formy społecznej odpowiedzialności firmy. Audyt etyczny. Kodeksy etyczne, kodeksy dobrych obyczajów i praktyk. Kodeks etyczny firmy) • teoria zarządzania (semestralny plan zajęć (nadzór korporacyjny i koncepcja interesariuszy: społeczna odpowiedzialność firmy)

	<ul style="list-style-type: none"> • zarządzanie logistyczne semestralny plan zajęć (logistyka i zarządzanie łańcuchem w świetle koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu) <p>PRZEDMIOTY ZWIĄZANE Z KIERUNKIEM DO WYBORU</p> <ul style="list-style-type: none"> • w kontekście uwzględnienia rozwoju zrównoważonego: • <u> europejski system transportowy</u> semestralny plan zajęć (trwały, zrównoważony rozwój transportu) • <u> regiony turystyczne</u> semestralny plan zajęć (charakterystyka uwarunkowań rozwoju i ewolucja struktury przestrzennej ekoturystyki) • efekty kształcenia, inne kompetencje (student będzie potrafił ocenić kierunki rozwoju turystyki z punktu widzenia etyki i społecznej wrażliwości) • strategie marketingowe semestralny plan zajęć (interesariusze przedsiębiorstwa a wybory strategiczne, etyka w marketingu i strategii marketingu społecznie odpowiedzialnego) • efekty kształcenia, wiedza (student rozumie wpływ wyborów strategicznych na relacje z interesariuszami, zna koncepcję marketingu społecznie odpowiedzialnego) • inne kompetencje (dostrzeżenie społecznych zobowiązań przedsiębiorstwa)
--	---

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 5. Analiza przedmiotów dotyczących rozwoju zrównoważonego na wybranych uczelniach

UCZELNIA	KIERUNEK	STOPIEŃ	SPECJALNOŚCI	ROK	PRZEDMIOTY
UNIVERSITÄT EKONOMISCHES W POZNAN	EKONOMIA	pierwszy	Ekonomiczno-socjologiczna	trzeci	Etyka biznesu (obowiązkowy)
			Economics and finance of business in global economy		Ethics in Business (do wyboru)
		drugi	Ekonomiczno-socjologiczna Ekonomika pracy i zarządzanie kadrami Polityka i gospodarka żywnościowa Publicystyka ekonomiczna i public relations Strategie biznesu i polityka gospodarcza w warunkach globalizacji Strategie rozwoju regionów UE Strategie rozwoju regionów UE	drugi	Etyka gospodarcza (obowiązkowy)
		Ekonomiczno-socjologiczna Ekonomika pracy i zarządzanie kadrami Polityka i gospodarka żywnościowa Publicystyka ekonomiczna i public relations Strategie biznesu i polityka gospodarcza w warunkach globalizacji Strategie rozwoju regionów UE Publicystyka ekonomiczna i public relations Zarządzanie produkcją	Fundusze UE jako instrument stymulowania zrównoważonego rozwoju (do wyboru)		
	ZARZĄDZANIE	pierwszy	Zarządzanie produkcją	trzeci	Spoleczna odpowiedzialność biznesu (do wyboru)
			Logistyka krajowa i międzynarodowa Organizacja i zarządzanie w biznesie Zarządzanie zasobami ludzkimi Zarządzanie przedsiębiorstwami		Ochrona środowiska w działalności przedsiębiorstw przemysłowych (obowiązkowy)
	ZARZĄDZANIE	drugi	Logistyka krajowa i międzynarodowa Organizacja i zarządzanie w biznesie Zarządzanie produkcją Zarządzanie przedsiębiorstwami Handel i marketing Komunikacja w biznesie Przedsiębiorczość w małej i średniej firmie Zarządzanie inwestycjami i nieruchomościami Zarządzanie usługami	pierwszy	Spoleczna odpowiedzialność korporacji (do wyboru)
			Proekologiczne zarządzanie przedsiębiorstwem (do wyboru)		Etyka w zarządzaniu (obowiązkowy)

UCZELNIA	KIERUNEK	STOPIEŃ	SPECJALNOŚCI	ROK	PRZEDMIOTY	
UNIWERSYTET EKONOMICZNY W POZNANIU		drugi	Organizacja i zarządzanie w biznesie	pierwszy	Kształtowanie rozwoju zrównoważonego przedsiębiorstwa (obowiązkowy)	
			Zarządzanie produkcją	drugi	Planowanie rozwoju zrównoważonego (do wyboru)	
		Handel i marketing Komunikacja w biznesie	Przedsiębiorczość w małej i średniej firmie		Spoleczna odpowiedzialność przedsiębiorstw (do wyboru)	
			Zarządzanie usługami		Spoleczna odpowiedzialność korporacji (do wyboru)	
			Logistyka międzynarodowa	trzeci	Ekologistyka (do wyboru)	
	MIĘDZYNARODOWE STOSUNKI GOSPO- DARCZE	drugi	Polityka i ekonomika turystyki	pierwszy	Turystyka zrównoważona (obowiązkowy)	
			Zarządzanie hotelarstwem		Hotelarstwo a rozwój zrównoważony (obowiązkowy)	
		Studia europejskie	drugi	Ochrona środowiska w UE (obowiązkowy)		
		Zarządzanie gospodarką turystyczną		Turystyka zrównoważona (obowiązkowy)		
					Etyka dla ekonomistów	
AKADEMIA LEONA KOZMIŃSKIEGO W WARSAWIE	RYNKI ZAGRANICZNE	pierwszy			Międzynarodowe problemy ochrony środowiska	
		pierwszy			Spoleczna odpowiedzialność biznesu	
	ZARZĄDZANIE	drugi			Elementy ekologii	
		pierwszy			Etyka w zarządzaniu: społeczna odpowiedzialność biznesu	
	EKONOMIA	pierwszy	ogólnokierunkowe	trzeci	Etyka gospodarcza (do wyboru)	
			Scieżka standardowa		Ekonomia środowiska i zasobów naturalnych (obowiązkowe)	
		drugi				Przedmioty swobodnego wyboru:
						Zrównoważony rozwój gospodarki wodno-ściekowej
						Zrównoważony rozwój miast
						Zrównoważona konsumpcja i produkcja
			Podstawy swobodnego wyboru:			
			Globalizacja a zrównoważony rozwój			
			Spoleczna odpowiedzialność organizacji			

UCZELNIA	KIERUNEK	STOPIEŃ	SPECJALNOŚCI	ROK	PRZEDMIOTY	
AKADEMIA LEONA KOŹMIŃSKIEGO W WARSZAWIE	MIĘDZYKRAJOWE STOSUNKI GOSPODARSTWA	pierwszy	Biznes międzynarodowy		Przedmioty swobodnego wyboru: Zrównoważony rozwój gospodarki wodno-ściekowej Zrównoważony rozwój miast Zrównoważona konsumpcja i produkcja	
		drugi			Przedmioty swobodnego wyboru: Podstawy międzynarodowego zarządzania środowiskiem Globalizacja a zrównoważony rozwój Społeczna odpowiedzialność organizacji	
	ZARZĄDZANIE	pierwszy	Marketing na rynkach krajowych i międzynarodowych Zarządzanie marketingowe w usługach profesjonalnych, turystyce i mediach Zarządzanie przedsiębiorstwem	drugi		Badania postaw etycznych biznesmenów (obowiązkowy)
				trzeci		Zarządzanie ochroną środowiska (obowiązkowy)
		drugi			pierwszy	Etyka w zarządzaniu (obowiązkowy) Przedmioty swobodnego wyboru: Strategie finansowania ochrony środowiska Corporate social responsibility in international business
					drugi	Zarządzanie ekologiczne w przedsiębiorstwie (obowiązkowy)
				Zarządzanie w kulturze, sztuce i turystyce kulturowej		Etyka w zarządzaniu i biznesie (obowiązkowy)
				Master Européen en Management des Relations aux Consommateurs		Etyka w zarządzaniu organizacją (w języku francuskim) (obowiązkowy)

Źródło: opracowanie własne.